

~~Муниципалитет Београд~~
ВОЈНИЧКА ИСТОРИЈА БЕОГРАДА.

Издање књижаре Вел. Валожића.

Београд

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

1865.

№ 2784.

Лит. Ср. 319751

У 1793. штампана је у Бечу књижица на та-
лијанскоме језику с именом :

„STORIA MILITARE DI BELGRADE“,
коју ево предајемо читаоцима у српскоме преводу.

STORIA MILITARE DI BELGIARDE
L'ONORE E L'ARMEE
L'ANNO 1794. MILITARE 16 L'ANNO 1794

Београд, којег војничке пригоде хоћемо овде да опишемо, град је доле на граници; некада је био поглавито место у провинцији турској у Србији, а лежи онде где Сава утиче у Дунаво, име му је по латински Alba Graeca или Таурин, Немци га зову „грчки Вајсенбург“, тамошњи народ зове га Београд, а неки опет Наандор алба.

Варош је врло велика, добро утврђена и пуна народа, а и трговина јој је доста знаменита, лежи на гребену једном између Саве и Дунава; овај му долази од севера а Сава од запада; Дунаво је овде широко и брзо. Београд је по старински сазидан, око себе има два зида, на њима многе куле, а тамо где је гребен понајвише источно има кастељ или управо град, који влада целом вароши а и брани је; а овај је град тврдо сазидан од самог тесаног камена. Осим тога има да брани град друга једна тврдињица, коју тамо зову стари кастељ, а овај опет бране два редута и друга утврђења по новом начину заузимајући управо сву висину од брда. Град се дели у троје: има горњи град, доњи град и кастељ. Доњи је град веома знаменит: затворен је jakim бастионима, а утврђен многим кулама округлим и угластим; има у округу до 900 тоаза, а према истоку изван својега круга има једну капију, која је на уласку широка 20 тоаза а још

више што се даље унутра раширује. Овај је део доњег града дужи од 80 тоаза а утврђен је још јаком кулом, која брани улазак на ону капију топовима. Топови чувају обе реке тако да се Немци не могу водом прикучити а да се не изложе страховитој ватри из топова. Град с предграђима може да има у наоколо 10—11 миља италијанских.

Улице су београдске врло уске, али су куће пуне становника, којих кад је мирно време за цело има до 80 хиљада. Две велике пијаце, које се овде зову безистени, прави су накит Београду и на њима се износи најбогатија купља. Дућани су уски и ниски, баш кад се улази има ту као нека сорта клупе, на којој трговац седи па се погађа с муштеријом а никога не пушта унутра. На послетку да кажем како имају многе џамије, а најлепша стоји одмах уз величанствену једну палату, коју овде зове „везир-конак“, јер је сазидао неки велики везир.

Преко тога предграђа су пространа и јако их походе трговци Турци, Грци Јевреји, Угри и Срби, као год и у Цариграду; тако су све земље у наоколо у живој свези с Београдом. Дубровчани особито јако тргују овде, а источно друштво бечко има ту својега инспектора. Цела је истина да нема у Европи вароши, која би по трговину згодније лежала, јер осим Дунава и Саве што перу зидове граду, Београд је близу реци Тиси, а није далеко ни од Драве ни од Мораве, а све те реке утичу у Дунаво. Тако Београд може да има веома напредну трговину с најдаљим крајевима. Још има ту и један вла-

дика православни, јер су становници већином источне цркве, а владика је овај стајао отпре под владиком будимским, док Турци са свим не овладаше.

Тако лежи Београд, на који су Хришћани увек гледали као на бедем хришћанству, а Турци опет нису ништа пропуштали само да га се докопају, једно да њиме бране границу, а друго да би лакше могли упадати у Угарску те да по Банату чине што им је воља. Него од како је подигнут градић један преко у Земуну, а после јаки град Варадин, од то доба Турци немају баш велике фајде од њега.

Деспот српски (а Београд је био српски од старина) из страха да га не ће моћи одржати од силе турске, предаде га цару Жигмунду, краљу од Угарске, а овај одмах заповеди те се Београд још боље утврди. Велики део ових утврђења види се и данас, а у своје време и за своје време била су за цело врло добра.

Већ у 1440 Мурат II. опседне Београд великом војском и страховитом артилеријом. *) Него је Београд храбро бранио Јован Дубровчанин. Непобедни јунак овај дознавши да Турци поткопавају град, ископа лагум према турскоме, напуни га прахом пушчаним, па кад Турци јуришише даде му ватру те прсну у ваздух и па-

---

*) Овом је приликом Мурат подигао тополивницу у Крушевцу, прву можда на српској земљи, те је из тих крушевачких топова пуцао на Београд. Види: Paganel, *Geschichte Skenderbeg's* Прев.

де до 17 хиљада Турака. Мурат се ражљути па настави да га бије топовима што бацаше ђулад до сто фуната. Него опет на послетку, после 7 месеци опсађивања, мораде да се остави свега па да се врати од куда је дошао, а силну је војску ту изгубио.

У 1456 Мухамед II., син споменутога Мурата, љут с губитака што их претрпе султан отац му, а уздајући се да ће срећнији бити од њега, подигне до 150 хиљада војске, повуче силну и страшну артилерију па пође да удари на Београд. Одмах покрије Дунаво оружаним лађама да не да да хришћани водом притичу граду у помоћ, а у Београду тада заповедаше Јован Хуњадија, војвода сибински и губернатор у Угарској, јунак на гласу, а био се одважио или да спасе Београд или да погине и сам. Јунаштво је овога вештога војводе дивно помогао Јован Капистран, калуђер францишканац, а био га је послао папа Калисто III. у Угарску да проповеда крсташки рат на Турке. Овај калуђер храбрећи војску да се јуначки бије с непријатељем вере хришћанске вредио је колико помоћ од од 50 хиљада људи. Војска је трпела и глад и све невоље од посаде с дивном стрпљивошћу и била се јуначки. Једном испадоше из града и битка се разви упорно и с безграничним беснилом. Јован с крстом у руци био је свуда где је највећа опасност и храбраше војску те сваки војник милије умираше него да уступи стопу једну. Усред најжешћега окршаја Јован се поди-заше с крстом у руци, па викаше што га грло доношаше да ваља победити. Његова разбори-

тост и његова неустрашљивост чуда су чиниле; батка је трајала читав дан. Угри отму топове од Турака па их окрену на њих и разбију их и распу са свим. Мухамед се користи ноћу те измакне и врати се натраг, а у тој је битци изгубио једно око. Јуначки Хуњадија умре мало затим од ране коју је добио у кост(?).

У 1496 Али-бег, серашћер Бајазита II., гледаше да отме град преко издајника. Него кнез Павао, који је био заповедник у Београду, дозна за то, похвата издајнице и заповеди те се одмах погубе, и по трећи пут одбију се Турци од Београда.

Иза овога Угри држаше Београд на миру све до краја 1521 године. У ово време у Угарској беху на дому нереди, неслога и заплет, те султан Сулејман II. на савет Пири-паше и одушевљен јунаштвом својих јаничара науми да удари на Београд те да се користи оним нередом у Угарској док још беше непунолетан. Лудовик II. скупн војску и већ дође до Софије, а Угри тек онда опазише шта султан хоће. Краља, који је био слабо даровит и неискусан, нико није слушао, властела га чисто презираше, те већ ништа није ни имао до имена краљевскога. Па се нико није старао ни о Београду. У њему не беше ни хране ни муниције колико треба; помоћ са стране била је голо обећање и ништа до реч. Тако је Сулејман могао на тенани лагумовима, топовима и другим мајсторијама, а с мало штете своје, освојити Београд, и начинити се господар у њему.

Све до краја 1688 остаде Београд у рукама турским. А те године војска цара Леополда побеђујући у Угарској и отевши од Турака велики део изгубљених градова и вароши, дође под Београд вођена избраником баварским Максом Еманујилом, који је предузео био команду кад се дука Лоренски разболе. А дође на срамоту свем коликом усилавању серашћерову и грофа Текелије, који гледаше да га смету.

6-ога Јула војска беше у Земуну и ту се намести на једној висини. У војсци је тој било до 60 хиљада одабраних људи. Прешавши Саву а не изгубивши ни једног свог човека избраник прегледа места, означи линију и одмах се почне копати шанац; а кад је и то свршено, онда се проспе ватра на Београд. Турци су се бранили јуначки и јогунасто. После 45 дана од прилике од како се опсада поче, опсадници већ могоше да ударе јуришем. Пробише најпре пошироко бедеме на граду на више места, па онда понудише команданту да се преда. Кад овај одби то, онда се спремаше за јуриш. Септембра 6-ога, у јутру између 5 и 6 часова, изађе војсци заповест да јуриша. Ударило се на пет разних места: ђенерал Шафенберг ударао је на први пролом, Стајнау на други, а на трећему, који је био на страни дунавске капије, заповедаше кнез Комерсије, четврти на савској капији дат је био ђенералу Хауфлеру, а ђенерал барон Пинија управљаше на петоме. У 10¹/₂ часова поче војска да јуриша вичући „с нама Бог“. У први мах се Турци потискоше и збунише, него се мало после опет скупе па ударе на царевце тако же-

стоко, да им се ваљаде брзим кораком узмаћи, и битка трајаше овако пуна два часа и зло по Аустријанце. Избраник видећи неред похита с принцем Јевђенијем, који још онако млад беше у војсци као ђенерал: скупе опет војску па је јуначки поведу у ватру. Обојица извукли голе мачеве па повикнуше војницима: „За нама мили синови, да победимо ил' да изгинемо.“ Јевђеније се први попе на пролом а с њиме побољи војници и драговољци. Ту га рани по глави јаничар некаки расцепивши му шлем: него се Јевђеније освети Турчину оборивши га једним ударцем. И избраник се ту лако ранио. Најпосле после необичног напрезања и веома упорнога боја град буде заузет и царевци продрше уњ беснилом какво порађа дуги отпор. Сеча је била грозна. Исекоше све Турке, нити се и деца поштедеше. Официри турски утекоше у тамницу где су држали робље хришћанско: ту поскидаше ланце робовима и преклињаше их да им опросте што им зла починише, па да се заузму код победитеља да их поштеди. У томе док су ови официри овако јадиковали и молили, искрсну царевни војници, а тада све робље повика да су Хришћани. Одмах изведу их из тамнице и на њихову молбу не учине ништа оним Турцима међу њима, а ту је био и сам паша заповедник градски, подпаша и још ага јаничарски. Ову тројицу одведоше избранику и ту паша паде на колена, па га преклињаше само да га не изда Србима као роба, него нека га да Немцу какоме. Избраник му одговора преко тумача, да се варварски обичај од људи чинити робове не врши у Хриш-

ђана, па се с те стране нема чега да боји. Кад се сеча обустави, заповеди се Јеврејима и заробљеним Турцима од нижега реда да бацају лешеве у Дунаво. Готово је сва посада градска пропала и до пет хиљада јаничара; од стране цареваца пало је мртвих за целе посаде и јуриша више од четири хиљаде, а две се хиљаде ранило, међу њима ђенерал Шафенберг и гроф Фирстемберг, мајор кавалерије.

Пљен у Београду беше врло велик. Нађоше без броја ратничких припрема а између осталог и 80 великих топова и 6 авана, велики број ђулади и граната. Неколико дана после освојења војници нађоше негде у цамији једној главу великог везира Кара-Мустафе, који је 1683. Беч опсађивао. Била је у једној гвозденој скрињи, с белом кошуљом и једним алкораном. Избраник мишљаше да ће то бити таман згодан поклон кардиналу Болонићу, архибискупу бечком, јер се онај везир зарекао био султану да ће му послати главу Колонићеву кад отме Беч. Кардинал је примио с особитом захвалношћу поклон и дао га да стоји у арсеналу бечком заједно с кошуљом, алкораном и гајтаном оним којим је везир удављен био.

Утврђења београдска буду за тим поправљена и избраник остави за заповедника грофа Старемберга с 15 компанија пешака и две регименте оклопника, кирасира. Али се кратко време царевци радоваше својему освојењу, јер Турци под управом везира Ђуприлића а с више од 80 хиљада војске опсадише Београд већ у 1690. Дука од Кроје, стари генерал који је стевао до-

бра гласа, нареди да се иде граду у помоћ па то срећно и изврши, ушавши 8-ога Октобра у град с војском. Али мало дана иза тога, бомба једна с батерија турских удари под велику капију баш где је пушчани прах био, запали га те са страховитом праском оде у ваздух капија и један део зида с топовима на њему, и тако се ту начини пролом да су Турци могли пуним ескадронима јуришати, развалине претрпају чету која је ту била на стражи, и више од хиљаду војника који стајаше на месту где се вежбају попадале које мртви које рањени. Ватра се пренесе и на друге магацине тако да кроз неколико тренутака пламен обузе куће, магацини прскаше у ваздух, многе топције и најбољи војници у гарнизону пропадоше. Сам дука од Кроје и гроф од Аспромонта спасоше се искочивши кроз прозор на улицу. Докопаше се капије дунавске. где на срету бејаше неколико лађа те се одмах одвезоше у Сисак. Турци се користилише забуном у граду и уђоше у њ не штедећи никога. Шест хиљада људи који још остадоше од гарнизона бише исечени а тако и многи грађани, нити се Турци оставише сече док већ не посусташе.

Три године иза тога царска војска под управом поменутога дуке од Кроје опседне Београд. И то управо с преваром, јер издавши да хоће с војском под Темишвар преће у један пут без муке Саву и опсади Београд. Него се изметну неслога између дуке од Кроје и генерала Хајзлера, па кад овај још и погибе, онда се одмах нареди да се опсада дигне, а особито што дође

глас да много хиљада Турака иде граду у помоћ. И тако се овај непажљиви генерал мораде повући с рђаво предузетих мера, а остави до 12 хиљада својих људи на пољу.

Друкчије је среће био славни принцип Јевђеније, чији ће спомен остати до века. - Бечки се двор с нова одважно да опсади Београд па одреди за главнога вођа војсци у Угарској поменутога принципа, који се победом код Варадина и освојењем Темишвара у 1716 већ окитио лаворикама. Он се дакле добро спреми за овај посао па се 20-га Јуна 1717 крене из Футога с војском од 100 хиљада и пође да се настани најпре под Тителом. Пређе Тису и Бегеј на мостовима, па се 13-га Јула намести већ у Вишњици. Ахмет је знао врло добро за све што је наумио цар Карло IV. и науми да се брани што боље може. Велики му је везир погинуо био код Варадина те сад постави за главнога заповедника свој војсци пашу београдскога Хаџи-Алију, човека јунака, вредна и разборита, а био је то до онда у толико прилика показао. Одмах се заповеди да се град утврђује, остави се доста војске у Београду под управом Нуман-Ђуприлића, а друга се силна војска скупи на граници од Влашке да одатле смета царевцима.

Принцип Јевђеније не марећи ни мало за оне диверзије турске сагради мост преко Дунава, ма да Турци излеташе у неколико пута да га смету, те му сва војска пређе преко и 16-га настани се на косини једној код Вишњице, на две и по миље од Београда, па одмах ту на висини наместише батерије једну да брани војску док

је сва лепо прешла. Неколико дана после тога, 20-ога Јула, војска се мало прикучи Београду и том приликом беху жива чаркања те у једној такој у мало што принцип не погибе од једнога јањичарскога аге. Најпосле стан се утврди и град се опаше од Саве до Дунава; лађе цареве беху прави власници од пловидбе на Дунаву, а најпре су издржали жестоку битку са 6 турских галера и 40 малих лађица.

Кад се започе градити шанац, опсађени просуше жестоку ватру, али не учинише ништа. Позније се саграде још друга три моста: један на Сави, други на Дунаву а један опет на бари код Дунава. Линије се све мало по мало тако прикуче, да већ топови дотураше у стан главнога заповедника. Није нам намера да овде редом описујемо шта се збило. Доста је да кажемо, како отевши кулу једну, коју су Турци подigli били на Дунаву где уњ утиче Дунавац; и кад издржаше жестоку битку с 4000 Јаничара и друге војске турске (а та је битка била 17. Јула а паде од цареве стране више од хиљаду ваљаних људи), 22-га управе све топове на град па почну да га бију тако, да после два дана топови опсађенички беху са свим оборени а гарнизон и становници београдски падоше које од ђулади, а које опет од рушевине. И већ се мислило да се не ће моћи дуго држати.

Али уходе донеше принцу Јевђенију глас да велика турска војска иде граду у помоћ и да је већ у Нишу, а има у њојзи бар 250 хиљада.

Принцип се ни мало не збуни; па дознавши другим извештајем да су Турци у Смедереву а

јаничари у Гроцкој, заповеди да се топови снабдеју добро с муницијом и целој се војсци раздели прах и олово. Већ 30-га појавише се први Турци на висини према Београду, а сутра дан приспеју и други те се настане на брду према војсци царевој као амфитеатар који лепо а опет страховито изгледа. Дознало се позније из писма, које нађоше у једнога заробљенога аге, да у турској војсци нема више од 150 хиљада, и то 80 хиљада јаничара, 10 хиљада из Анатолије, 10 хиљада из Европе, 30 хиљада Татара и 20 хиљада спахија. Него положај принципа Јевђенија беше у великој погибији. С лева и с десна две велике реке, пред собом тврд град с гарнизonom од 30 хиљада људи, а с леђа војска од 150 хиљада. А војска се његова јако смањила које болешћу, које сумора, а које што пропаде у биткама. Нико не знађаше шта ће и како ће принцип, јер је подједнако опасно било изаћи из опкопа или остати онде где се ко затекао. Али принцип рече да је дошао да узме Београд а не да се уклања од њега па за то хоће да остане.

До 2-ог Августа није се ништа урадило. У том дођоше великом везиру велики топови те их намести, па 3-ћег већ поче да лубарда стан принципа Јевђенија, и у једном тренутку попадне коњи и оборише се шаторови. Па што не учинише зрна из топова, то учинише бомбе. Све се збуни у стану, јер не беше нигде заклона, и сам принцип Јевђеније мораде у два маха мењати свој главни стан. Изда се заповест да се шанац повиси и војницима се раздаду кошари напуњени земљом да се заклањају; али то

не поможе много. Које мртвих које рањених паде до 15 хиљада, а нездрава вода обараше коње, и тако се војска како који дан све већма смањиваше. Не бејаше могућно узети град и војска беше на неки начин без посла а између две ватре непријатељске. Него војници не викаше на то, већ мирно и с поуздањем и љубављу стајаше уз својега вођа. Само неки официри драговољци од разне народности, видећи какав је положај, мислише да већ нема никака спасења. Проношаху се свакојаки гласови, и већ се и кладише да ће се принцип Јевђеније предати Турцима с целом војском.

Кад виде мудри вођ да то већ не може дуже овако стојати, а да се не начини у стану највећи неред и најгрђа несрећа, сазове војнички савет, да чује шта мисле други генерали, па како сумњаше да нема од куд какав турски шпијун у стану, који би доставио великоме везиру, што се у савету реши, то говораше у томе савету да ваља дочекати Турке у шанцу да не би излагали сву војску опасности, ма да неки други генерали мишљаху да би боље било напасти Турке у њиховоме стану. Ова војничка обозриност није била узалуд, јер доиста одмах после савета везир чује шта се у њему решило па се остави сваке особите припреме.

Ноћу 15. Августа принцип Јевђеније сам с једним секретаром својим прављаше у својему шатору распоред од војске, а после позове генерале и рече им да се предомислио и да се одважио да се сутра удари с Турцима. Тек што се овај глас пронесе по војсци, ато се сваки

зарадова од срца, јер је војнику милије умрети славно с оружјем у руци, него чамећи у шатору. Велики је део ноћи проведен уређујући две убојне линије за сутрашњу битку, а у обема беше свега 40 хиљада људи — број доиста мален према броју Турака, али надмоћнији одважношћу и храброшћу. Знак да се удара биле су три бомбе. У два часа после по ноћи бацише их и онда се прва линија поче кретати и према месечини пође напред. Мало час па се спусти густа магла да војници једва разликоваше своје другове, и ова магла беше узрок те десно крило удари на неке зграде што их Турци подигоше те ови осетише па припуцаше на царевце, а на то се цео табор побуни. У први мах се Немци нешто сме тоше и потискоше натраг; али им принцип с другом линијом притрча и борећи се сам лично ма да је био мало рањен, сузбије Турке у шанчеве. Овом приликом баварски пешаци, потпомогнути разним региментама кавалерије, отеше од непријатеља 18 топова па их окренуше на јаничаре. Овако је било и на десноме крилу, где кад отеше топове победа већ стајаше на страни цареваца. Турци се потисну на све стране; огледаше да се сједине, али ударише кирасири и растурише их да већ не могоше мислити на што друго него да бегају а да оставе свој стан са свим оним што је у њему било. Турака паде ту више од 10 хиљада а које од хусара које од Срба пропало је још бар до 5 хиљада. На страни цареваца беше 5 хиљада мртвих и 2 хиљаде рањених, а међу овима и принцип Јевђеније, кнез од Виртемберга и други одлични генерали. Од

Турака запленише 131 топ од бронзе, 30 авана (а од ових неке хваташе бомбе од 200 фуната), 20 хиљада ђулади, 3 хиљаде бомба и много друго којешта. Принцип Јевђеније не хте за се узети ништа друго осим шатора везирова, који је био величанствен, а све се друго остави војсци.

Војска београдска беше за све то време само зачуђени гледалац несреће, држећи да јој је посао само град чувати и бранити. Око 11 часова у подне сврши се ова славна битка а остали се дан посвети нези рањеника. Сутра се дан паша београдски позове да се преда а попрети му се да се не ће никоме живот поштедити ако се не преда одмах. Паша најпре не хтеде али кад га и војска замоли па још поче и да прети, онда предаде град те оде с 24 хиљаде људи лепо пропраћен до Ниша. Бечки се двор увек старао да има што мање турских заробљеника, јер требају људи да их чувају а после се за њих не добије никака замена. Принцип Јевђеније остаде у Београду до Октобра па онда постави му за команданта грофа Онидера и отпутује у Беч.

Сва се Европа зарадова овако великој победи. Победника равњаше с Цезаром, који опседнут у Александрији потуче непријатеља у његову стану. У Бечу сковаше медаљу с напрсним ликом принциповим, с победом у руци и речима у наоколо: *Non est hic aliud nisi gladius Ge- deonis*; а с друге стране: *Turcis fuis, castris occupatis, Belgrado recepto 1717*. На све се стране чињаху свечаности и пана Климентије XI, који је неколико месеци пре тога дао принципу мач и шлем благословљен и освећен, преко цезара

Растолије нареди да се по црквама Богу благодарари.

Али у 1739. Турци освојише опет Београд. Још је се 1737 цар Карло VI. заратио с Турцима, али је у томе рату био више несрећан него срећан, које кривицом самога двора које кривицом генерала. Маркиз Виланова, посланик француски, залуду је огледао у Цариграду да измири обе стране. Велики везир пође с великом војском на Београд. Прва битка била је код Гроцке и ту паде 6 хиљада Немаца и 10 хиљада Турака, а битка је држала пуних 18 часова. Иза тога војска турска убрзаним маршевима пође Београду и 25. Јула покажу се на доглед шанцу под Београдом и као спремаше се да одмах ударе на војску цареву у ономе шанцу. Али је то била само превара да забављају ове овамо док друга војска не пређе у Банат па на Темишвар. Маршал Валис, који заповедаше царском војском, опазивши шта је, дигне војску и пређе Дунаво да предусретне турску војску у Банату. Али ово ако је и било добро с једне стране није било добро с друге, јер тек што Турци опазеше да су царевци оставили шанац одмах уђоше у њ, утврде се ту, 27-ога већ наместе топове а 29-ога већ пуцаше из свију на град, те тога истог дана још и јурише на шабачку капију, него их живо узбише.

До 24. Августа Турци не предузеше ништа против града; а царевци задобивши неке мале користи и пустивши у град поткрепљења наместе се код Земуна и наместе војску дуж Саве, а маршалу је Валису био главни стан у Беле-

гишу да би одржао свезу с опседнутом вароши. Али баш 24-ога Турци начине топовима широк пролом на бастиону св. Јелисавете и јурише на једну кулу што су је царевци подигли били на острву у Дунаву. Него им не испаде за руком, те сутра још с већом силом ударише, 26-ога јурише и по трећи пут, али опет без среће, него још изгубе више од хиљаде људи те се оставе тога.

Док се тако војска у Београду држала не уступајући ни стопе земље и уздајући се да одбије Турке са свим, поменути маркиз Виланова, који је сам собом дошао био великоме везиру у стан, настављаше с највећом радошћу преговарања о миру. 13-ога Августа дође у стан великом везиру пуковник гроф Грос с особитим настављењима па разложивши везиру рад чега је дошао добије од овога одговор на писмено па се врати маршалу Валису. Тако се радило четири дана, док посланик француски не писа грофу Најпергу, генералу другога кора војске а који је био придодан маршалу, како је нужно да дође сам собом великом везиру па да се мир начини. Гроф покаже писмо маршалу, држаше с њим тајну конференцију па онда с пуковником Гросом пређе у стан турски. Овде пробави 12 дана преговарајући о миру, и јављајући о свему опширно маршалу Валису, који опет слаше извештаје у Беч, а ту се размишљаше хоће ли примити што Турци ишту, а ови искаше Београд и онај део Србије, који је Аустрија држала од 1718 године.

За цело Карло VI. не би пристао на овако срамотно уступање, да се није у Угарској и Сибињу куга појавила. С тога гроф Најперг уговараше журећи се те се 31. Августа у вече уреде претечни услови, а сутра дан потпишу. Главно је било да се Београд раскопа па остави Турцима, а још одмах оних дана да им се преда капија виртембершка. Гроф одмах дође у Београд а ту се нађе и маршал Валис да уреди што треба да се уговор наврши. 2-ога Септ. пошље цару извештај па не чекајући одговора од суверена, ни потврде уговора нареди да се поменута капија преда једноме турском официру. Генерал Суков протестоваше живо против таког уговора, говорећи да може бранити град најмање још 4 месеца; али мораде ућутати пред маршалом, који рече да је он само главни команданат. И тако 7-ога један паша турски, кога везир постави за заповедника београдског, уђе у град с неколико стотина јаничара, а ту још беше кнез Илдбургхаузен и други цареви генерали. И тако паде опет неверницима у руке, не знамо да ли с подлости или неразборитости и недостатака у политици она два генерала, који управо град предадоше, град који је обрана Угарској.

У Бечу цар даде изјавити да је незадовољан како је мир на овако нов и нечувен начин учињен не одобравајући никако претечне услове, а имао је пуно право, јер при свем том што у Београду беше гарнизон од 37 баталиона и што имађаше хране и муниције за више него два месеца, мораде уступити Београд, Шабац, Срби-

ју и аустријску Влашку и нову Ршаву; за то обзнани нотом једном дворовима да се двор беч-би никада не би склонно на мир онако с мало части, него да је сва кривица до маршала Валиса и генерала Најперга, који радише преко својих овластица.

После 49 година мира међу Аустријом и Портом дође се опет до рата, кад Ахмет IV. изненада објави рат руској царици Катарини II. 16. Августа 1787 цар Јосиф II. — њезин савезник по уговорима од 1727, 1737, 1747, 1756, 1785 — посредоваше да изравна размирицу, а кад му за руком не изађе да наговори Порту да се остави оружја до 9. Фебруара 1788, онда објави рат и Аустријанци уђоше у Босну и Србију, и 17. Априла отеше на јуриш Шабац. Београд би се одмах опсео, него је ваљало најпре прискочити у помоћ Банату, који Турци дивљачки пүстошише. Што отеше тврдо место Качин и што Руси и Аустријанци заузеше Молдавију, то тако замрси планове Турцима те бесно појуре сви у нападнуту земљу, а војсци аустријској оставише отворена пута. 12-ога Септембра 1789 маршал Лаудон срећно с 80 хиљада људи пређе преко обе реке, а сутра дан одмах поче намештати батерије и корак по корак отворати опкоце. 18-ога обори се ватра на предграђа и бомбе почну да нападају. Тога се истога дана придружи главном заповеднику и генерал Клерфе с војском, која беше под њиме, а 20-ога се жестоко пуцаше с једне и с друге стране.

Кроз неколико дана живо се варош бомбардаше с разних места те пламен обузе куће и

већ грађани не беху нигде сигурни као ни гарнизон. Зид беше већ на више места проваљен, и 30-га даде се знак да се јуриша на доњу варош и велико предграђе. Драговољци и гранадир тако силно продреше кроз палисаде да отеше и две батерије и гонише Турке из куће у кућу до самога града где утекоше у покривене улице. На Стамбол-капији је отпор био врло упоран. Али опет најпосле пуцајући полагано и рђаво нишанећи Турци утекоше оставивши онде Аустријанцима два топа и један аван. По кућама и по улицама лежаше поубијани Турци и рањеници. Остали утекоше у горњи град.

Заузивши тако доњу варош честити команданат царев, изгубивши не више од 200 својих људи, даде отворити паралелу против града, све јаче стешњавајући га. 1. Октобра посао беше у велико напредан а све то не стаде много крви, јер погибе само два официра а десет их се рани, и беше 39 војника мртвих а 116 рањених. Топови од стране где је Земун попалише много којешта, а бомбе једнако обараше куће и касарне. Кад се просу страховита туча од ђулади, ракетала из више од 400 топова и 100 авана, би понуђево Осман-паши, заповеднику градскоме, да се преда. Он рече најпре да ће да се брани „до последњег човека и док му огањ браду не изгори“. 8-ога у јутру војска му покаже пропаст која је пред њима, пред женама и децом њиховом, и заишту да капитулира. Начини се примирје на 6 часова, а за то се време потпише капитулација, у 13 чланака углављујући

да се град преда аустријској војсци са свима топовима, оружјем, муницијом, лађама и другим зградама на води; гарнизон са женама и децом да се спроведе Дунавом до Нове Оршаве, војницима и официрима остави се слобода да понесу собом своје руво него оружје да оставе; да се не смета Јеврејима ни Хришћанима из Србије ако хоће да одлазе с гарнизонем, али робље и пребеглице да се издаду царевој војсци. Око 8 хиљада људи отиде из града, у коме се нађе 308 топова и авана од туча, и за чудо много хране.

И тако кроз 24 дана опсаде а једва кроз 16 од како се шанац отвори изађе за руком честитоме маршалу Лаудону, брже него икојему другоме генералу до тада, да поврати цару Јосифу II. Београд, ову обрану хришћанства и кључ турских земаља у Европи.

... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...

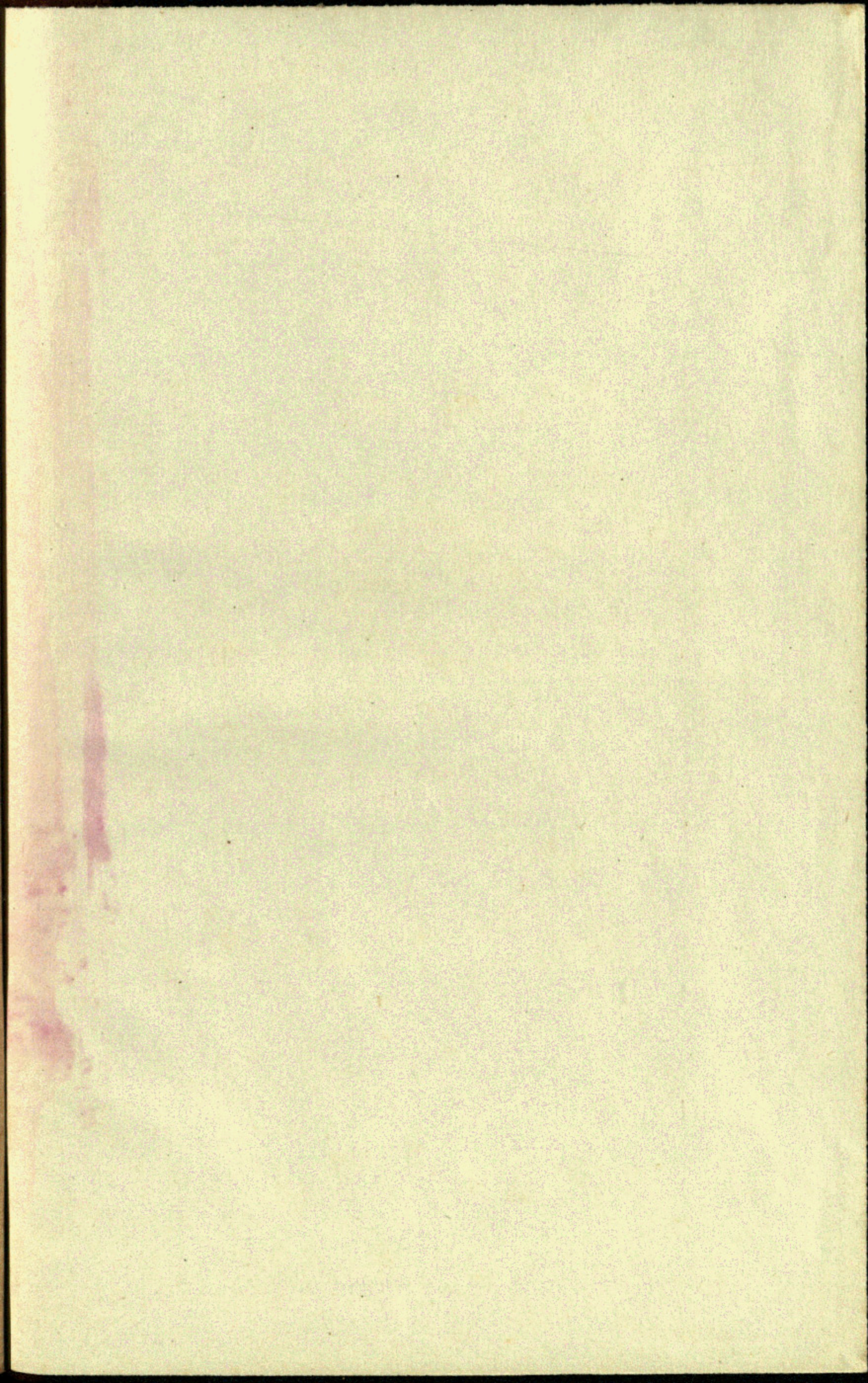
... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...
 ... в то время как ...

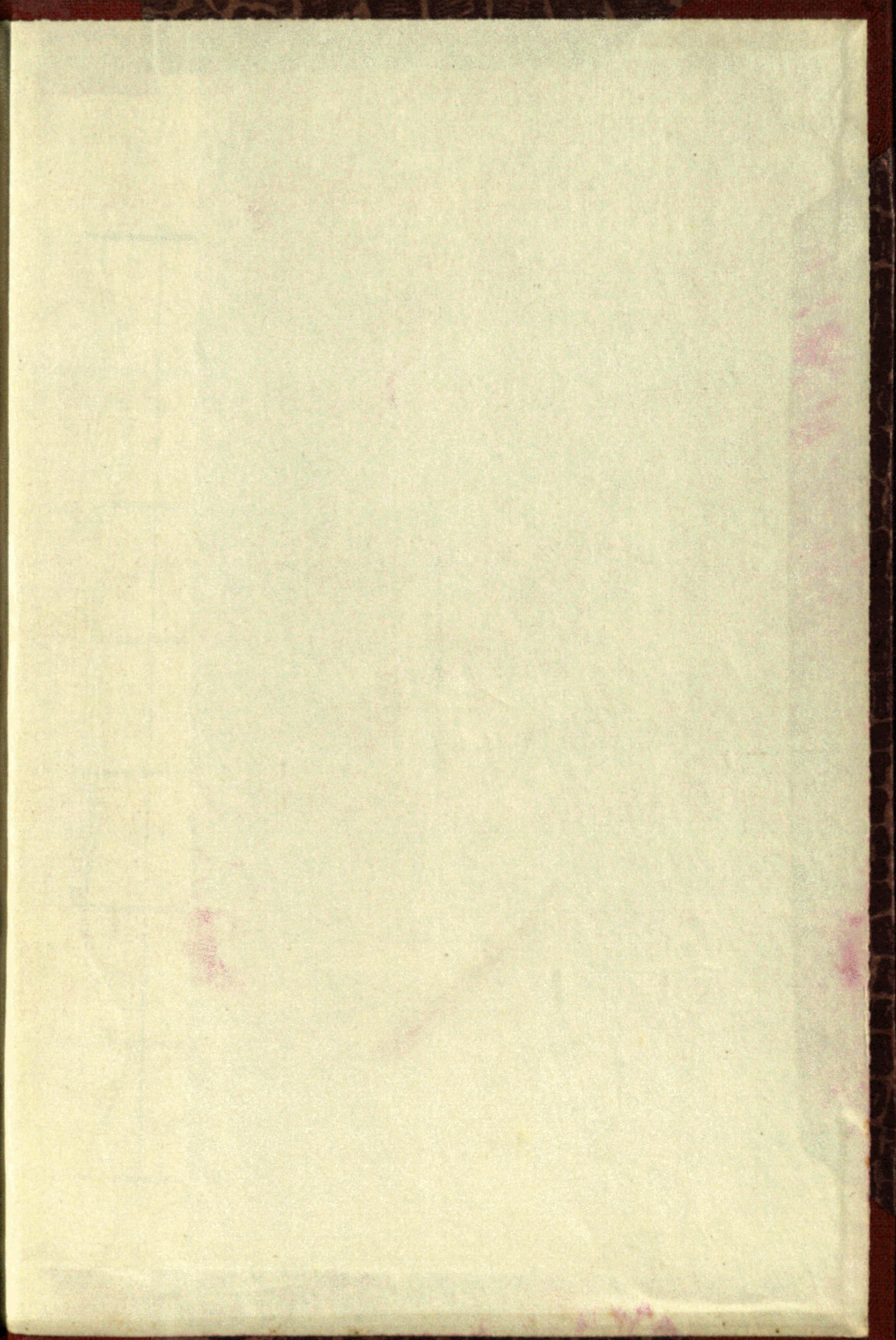

Календаре, које я издаѣм књигопродавцима по Србији и у Аустроји у комисіон (за мой рачун) шилѣм, продате мораю се до 1. Юніа 1866. год. исплатити; а непродате до истога рока повратити; ер се доцнѣе непримаю натраг. У мојој књигопродавници на бившой Варош-капіи могу се добити по од правительства опредѣленом ценом осим школске, и црквене и грађанске књиге, као законици, уредбе, поступци, еснафска и калѣенска писма, протокола црквени и т. д.

Велимир Валожкић.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р19 Ср II 195.1